

Din Sosyolojisi Araştırmaları

E-ISSN: 2791-8998

Cilt/Volume: 4, Sayı/Issue: 7, Yıl/Year: 2024 (Ekim/October)

Norveç'te İslamofobi Tartıřmaları¹

Islamophobia Discussions in Norway

Musa Gelici

Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı

gelicimusa@gmail.com / <https://orcid.org/0000-0002-3658-1658>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliř Tarihi/Date Received: 25/09/2024

Kabul Tarihi/Date Accepted: 26/10/2024

Yayın Tarihi/Date Published: 30/10/2024

Atıf / Citation: Gelici, Musa. "Norveç'te İslamofobi Tartışmaları". *Din Sosyolojisi Araştırmaları* 4/7 (Ekim/October 2024) 51-62.

İntihal: Bu makale, intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

CC BY-NC 4.0 | This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial License

¹ Bu makale 2020 yılında yayınlanan "İslamofobik tutum ve reflekslerin Türk toplumunun uyum süreçlerine etkisi: Norveç örneği" başlıklı tezden üretilmiştir.

Öz

Yakın tarihi süreç içerisinde ırkçılık, yabancı düşmanlığı, önyargı, ayrımcılık, dışlanma, terör gibi kavramlarla ilişkili olarak özellikle Avrupa'da yaşayan çok sayıdaki Müslüman topluluğun gündelik yaşantısını olumsuz etkileyen İslamofobi; bir Kuzey Avrupa ülkesi olan Norveç'i de ileri derecede etkilemiştir. Özellikle 22 Temmuz 2011 yılında meydana gelen Breivik terör saldırısı ile "Norveç" dünya gündeminde "İslam karşıtlığı"nın gündemi meşgul etmesi bakımından en üst sırada yerini almış ve bu tarih sonrası İslamofobi ile ilintili olan ırkçılık, yabancı düşmanlığı, gizli İslamlaşma, çokkültürlülük, aşırı sağ gibi konular daha sık konuşulmuş ve tartışılmıştır. Bu çalışmanın amacı Norveç'te İslamofobi hakkında yapılan tartışmaları ele almaktır. Bu yönüyle Norveç'in İslamofobi ekseninde yaşadığı olay ve tartışmalar genel bir bakışla ele alınacaktır. Norveç'te İslamofobi, günlük yaşamda derin etkiler yaratmış ve toplumsal bağlamda kalıcı izler bırakmıştır. Breivik saldırısının ardından artan tartışmalar, İslamofobinin toplumsal kabul düzeyini ve etkilerini gözler önüne sermiştir. Bu süreçte, yabancı düşmanlığı ve çokkültürlülüğe karşı olan söylemler daha görünür hale gelirken, Müslüman topluluklara yönelik önyargılar da kamusal alanda yer bulmuştur. Norveç'te İslamofobiyle bağlantılı aşırı sağ ideolojilerin yükselişi, Müslüman toplulukların güvenliğine ve toplumsal bütünleşmeye yönelik tehditler oluşturmuştur. Bu bağlamda çalışma, İslamofobi ve onun toplumsal yansımalarını inceleyerek, Norveç'teki Müslümanların yaşadığı zorlukları analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma, Norveç'teki Müslümanların maruz kaldığı ayrımcılık ve önyargıları daha geniş bir perspektiften ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslamofobi, Çokkültürlülük, İslam, Norveç, Şiddet.

Abstract

Islamophobia, which has negatively affected the daily lives of many Muslim communities living in Europe, especially in the recent historical process, related to concepts such as racism, xenophobia, prejudice, discrimination, exclusion and terrorism; It also greatly affected Norway, a Northern European country. Especially with the Breivik terrorist attack that took place on July 22, 2011, "Norway" took its place at the top of the world agenda in terms of "anti-Islamism" occupying the agenda, and after this date, racism, xenophobia, secret Islamization, multiculturalism, far-right movements related to Islamophobia. Topics such as these were talked about and discussed more frequently. The aim of this study is to address the discussions about Islamophobia in Norway. In this respect, the events and discussions that Norway has experienced regarding Islamophobia will be discussed with a general view. In Norway, Islamophobia has had profound impacts on daily life, leaving lasting marks on the social fabric. Following the Breivik attack, discussions around Islamophobia highlighted its level of societal acceptance and its effects. During this period, anti-immigrant and anti-multicultural sentiments became more visible, and prejudices against Muslim communities found space in the public sphere. The rise of far-right ideologies linked to Islamophobia in Norway has posed threats to the security and social integration of Muslim communities. In this context, this study aims to examine Islamophobia and its social implications, analyzing the challenges faced by Muslims in Norway. This study examines the discrimination and prejudice faced by Muslims in Norway from a broader perspective.

Keywords: Islamophobia, Multiculturalism, Islam, Norway, Violence.

Giriş

İslamofobi kavramı kısaca İslam'dan korkma anlamına gelmektedir. İslam karşıtlığı anlamı ile kesişen tarafları olsa da İslamofobi kelimesi yakın dönem literatürüne sosyolojik bir tanımlama olarak "herhangi bir gerçekliğe dayanmadığı hâlde İslam'dan ve Müslümanlardan çekinme, korkma ve kaçma içgüdü" olarak girmiştir.²

² Özcan Hıdır, "Anti-Semitizm ve Anti İslamizm: Benzerlikler ve Farklılıklar", *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, ed. Kadir Canatan, Özcan Hıdır (İstanbul: EskiYeni Yayınları, 2000), 82.

İslamofobi kelimesi aslında eski bir korku için üretilen yeni bir kelimedir. Müslümanlara yönelik olarak yüzyıllar boyunca devam eden savaşlarla, özellikle Haçlı Savaşları ve soykırımlarla kendini gösteren dinî hoşgörüsüzlüğün adıdır. Bu, İslam'ın çok kısa sürede çok geniş alanlara yayılmasının memnuniyetsizliğidir.

Terim olarak İslamofobi ilk kez 1910, 1918 ve 1922'li yıllarda İslam hakkındaki araştırmalarda oryantalist araştırmacılar tarafından "İslam'a karşı ön yargı" olarak tanımlanmıştır.³ Diğer taraftan terimin konuşma diline girmesi 1990'lı yıllarda gerçekleşmiştir. Özellikle Runnymede Raporu olarak bilinen ve 1997 yılında "*Islamofobia: A Challenge For All Us*" (İslamofobi: Hepimize Karşı bir Meydan Okuma) başlığı ile yayınlanan rapor Batılı insanların İslam'dan niçin korktuğu konusu ele almış, bu korkuyu oluşturan nedenleri sıralamıştır.⁴ Raporda İslamofobi'nin sekiz belirgin özelliği başlıklandırılarak İslam'dan korkanların İslam'ın tek bir blok olduğu ve İslam'ın değişime ve dönüşüme kapalı bir din olduğunu düşündükleri, İslamofobinin dirençli bir özellik taşıdığını ve İslam dininin farklı ve öteki olduğu düşüncesinin bu kişilerde olduğu, İslam'ın başka kültürlerle ortak bir yönünün olmadığı ve diğer din mensupları ile etkileşime girmeyi reddettiği, İslam dininin Batı medeniyetine kıyasla geri kalmış, barbar, irrasyonel, gelişmemiş ve seksist olduğu, İslam'ın doğası itibarıyla şiddet taraftarı, baskıcı, tehditkâr siyasal bir ideoloji olduğu ve bu bakımdan İslami rejim ve partiler tarafından siyasi ve askerî kazanımlar için kullanıldığı belirtilmiştir.⁵ Runnymede Trust, 2004⁶ ve 2023 tarihinde yeni raporlar yayınlarak İslamofobi konusuna güncel yaklaşımlar getirmiştir.

Yıllar içerisinde yapılmış birçok tanımlamaya ek olarak OSCE (Hoşgörü ve Ayrımcılık Karşıtı Konferansı) konferansında Umut Topçuoğlu tarafından yapılmış olan İslamofobi tanımı, kavramı kapsamlı anlamak için önemli bir katkı sunmuştur:

"İslamofobi; Müslümanlara ve İslam'a karşı asılsız bir korkunun, güvensizliğin ve nefretin motive ettiği ırkçılık ve yabancı düşmanlığının çağdaş bir formudur. İslamofobi aynı zamanda hoşgörüsüz-

³ Ergül Ergin, "İslamofobi Olgusu Bağlamında Terörle Mücadele Dili ve Politikaları", *Türkiye Adalet Akademi Dergisi TAAD* 6/22 Temmuz (2015), 303.

⁴ Mehmet Evkuran, "İslamofobi: Kolektif Bir Korkunun Anatomisi", *Bir Kimlik Politikası Olarak İslamofobi Sempozyumu*, ed. Osman Alacahan; Betül Duman (Sivas: Kemal İbn-İ Hüمام Vakfı, 2011), 171.

⁵ Report of the Runnymede Trust Commission on British Muslims and Islamophobia, "Islamophobia a Challenge for Us All" The Runnymede TruTrust (1997),1. Erişim 20.11.2019 <https://www.runnymedetrust.org/companies/17/74/Islamophobia-A-Challenge-for-Us-All.html>

⁶ Report of the Runnymede Trust Commission on British Muslims and Islamophobia, "Islamophobia: Issues, Challenges and Action" The Runnymede Trust (2004), Erişim 20.11.2019 <https://www.runnymedetrust.org/projects-and-publications/past-projects/commissionOnBritishMuslims/non-runnymede-follow-up.html>

lükten, ayrımcılıktan, eşitsiz muameleden, ön yargıdan, düşmanlıktan ve olumsuz halk söylemlerinden ortaya çıkmaktadır. Klasik ırkçılık ve yabancı düşmanlığından farklı olarak İslamofobi, bir din ve onun takipçilerini damgalama üzerine oluşturulmuştur ve bu kavram insan haklarına ve Müslümanların onuruna karşıdır.”⁷

Dışarıdan bir çalışma ile üretilmiş, suni bir kavram olmasına işaret etmesi bakımından İbrahim Kalın'a göre İslamofobi, “Müslümanları ötekileştirmenin ve onlar üzerinden fobiler oluşturma bir adı” olarak ifade edilmektedir. Kalın, bu kullanışlı kavramın arkasında Batı'nın kendisine bir güvenlik ve meşruiyet alanı oluşturma çabasının yatmakta olduğunu ve yine bu kavramın, Batı medeniyetinin milliyetçi, dinî ve seküler aşırı uçları tarafından İslam ve Müslümanlara karşı kullanışlı olarak görüldüğünü ifade eder.⁸

1. Avrupa'da İslamofobi

1960'lı yıllarda Türkiye'den ve Asya ülkelerinden binlerce insan İkinci Dünya Savaşı sonrası başta Almanya olmak üzere Avrupa'ya sanayi ve ham madde işlemeciliğinde ihtiyaç duyduğu işçi gücünü karşılamak için geçici işçi statüsü ile gittiler. Bu, hem ev sahibi konumunda bulunan devletler için hem de o ülkelere çalışmak üzere gelen ve misafir konumunda olan işçiler için yepyeni ve bilinmeyen bir süreçti. Bu süreçte İkinci Dünya Savaşı'ndan yeni çıkmış olmanın milliyetçilik anlamında Batı toplumuna yansıyan yorgunluğu Batı'nın misafir konumda olan işçilere hoşgörüsüyle bakmasına, sempati duymasına sebep oldu. Bunda işçi topluma geçici gözüyle bakılıyor olmasının da elbette katkısı vardı. Fakat geçici olarak düşünülen süre uzayıp da 1980'li yıllarda işçilerin kalıcı olacağı fikri kesinleşince durum misafirlikten vatandaş olmaya evrildi.

Avrupa'da yıllar içerisinde ortaya çıkan ekonomik problemler ve sosyal bunalımlar çerçevesinde, geçici işçilikten kalıcı vatandaşlığa geçen göçmen kökenli toplumların varlığı dünyada, özellikle Avrupa'da sorgulanmaya başlamıştır. Toplumsal problemlerin kaynağı olarak görülen “öteki” değişmezken ötekileştirmenin tanımı değişen kavram ve türetilen yeni terimlerle genişletilmiştir. Küresel çapta etkisi olması yönüyle 2001 tarihinde gerçekleşen 11 Eylül terör saldırısı sonrası giderek güçlenen güvenlik vurgusu, yabancı olarak ifade edilen grupları daha da savunmasız duruma düşürmüş ve açık hedef hâline getirmiştir. Bu durum bir taraftan ayrımcı politikaları devlet eliyle açığa çıkarırken diğer taraftan toplum içinde istenmeyen kesim olarak yabancıların etiketlenmesi sürecini başlatmıştır. Burada dikkate değer bir husus da su yüzüne çıkan bu ayrımcı politika ve düşmanca tutumun yabancı olmanın yanında Müslümanların konumlandırılmasını ve göz hapsine

⁷ Barın, *İslamofobi*, 65.

⁸ İbrahim Kalın, *Ben, Öteki ve Ötesi* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2019), 15.

alınmasını da beraberinde getirdiği gerçeğidir. Bu ise aynı göçmen kitle üzerinde “yabancı düşmanlığı” kavramı ile başlatılmış, Müslüman kitlenin kamusal görünürlüğü arttıkça ve İslam üzerinden yapılan tartışmalar derinleştikçe de “İslamofobi kavramı” devreye girmiştir.

Yabancı düşmanlığı İslamofobi’ye göre daha genel bir fobi olarak göçmen ve göçmenliğin kendisine olan düşmanlık ve korkuyu ifade etmektedir ve temelinde ırka dayalı bir korku bulunmaktadır. İslamofobi’de ise dinî ve kültürel bir korku söz konusudur.⁹ Buradan hareketle “yabancı düşmanlığı”nın başlangıcını göç olgusunun var olduğu zamana kadar götürebiliriz. Fakat sosyolojik kavram olarak kullanılan anlamıyla İslamofobi’nin başlangıcını Müslüman nüfusun Avrupa’ya çalmak amacıyla göç ettiği 1960’lı yıllara kadar ancak götürebiliriz. Dolayısıyla yabancı düşmanlığı eski, İslamofobi kavramı ise yeni bir fenomendir.

2. Norveç’te İslamofobi Tartışmaları

Norveç’in göçle karşılaşması yeni olduğundan Norveç açısından İslamofobi tarihini çok eskilere götürmek zordur. Norveç’te "Müslüman" ile ilgili endişeler bu anlamda yenidir. Kıta Avrupası'nın aksine Norveç, Osmanlı İmparatorluğu ile doğrudan temas kurmamış ve birkaç yüzyıl önceki Haçlı Seferlerinde yer almamıştır. Özellikle miladi bir belirleme yapılacaksa 1988’de gerçekleşen Salman Rushdie olayından çok daha geriye uzanan Norveç’in İslam karşıtlığı düşüncesi için bir tarihçe oluşturmak çok zordur. Rushdie'nin 1989 yılı başında yazdığı romanı Şeytan Ayetleri (The Satanic Verses) üzerine çıkan çatışmalar ve ardından William Nygaard’a (Rushdie'nin Norveçli yayıncısı) suikast girişimi yüzünden İslam ve Müslümanlar toplumun bazı kesimleri tarafından birkaç yıl içinde giderek artan bir oranda 'Norveç değerlerine' karşı antipatik olarak algılanmıştır.¹⁰

1980’ler sonundan itibaren ve özellikle 2001 yılında ABD’ye yapılan terör saldırısından sonra Müslüman karşıtı kesim Norveç’te belirgin bir şekilde görülmeye başlanmıştır. Anti Müslümanlara özel web siteleri ve İslam karşıtı STK’lar birer İnsan Hakları Örgütü taklidi olarak ortaya çıkmış, özellikle İlerleme Partisi -diğer parti siyasiler de dâhil- İslam’ın Avrupa için toplumsal bir sorun olduğunu belirtmiş, Müslümanların demokrasi için potansiyel bir tehdit olarak görülmesi gerektiği imajının yaratılmasına yol açmıştır.¹¹ Dolayısıyla Norveç’te de 11 Eylül saldırıları ile Müslüman göçmenler, özellikle aşırı sağcıların göz hapsinde olmuşlar ve şüphecilik Müslümanlara kana-

---

⁹ Kadir Canatan, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, (İstanbul: Anti-İslamizm, 2000), 27.

¹⁰ Thomas Hylland Eriksen, “Commentary Xenophobic Exclusion and the New Right in Norway”, *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 22 (2012), 207.

¹¹ Eriksen, *Commentary Xenophobic*, 207.

lize edilmiştir. Zira Norveç Polis Güvenlik Servisi (PST) de hedefini, İslami terörizmle ilgili tehditlerle mücadele etmek olarak belirlemiş ve bu raporları Müslümanlara karşı Norveç'te sağ kanat aşırıcılığın, tutulmayan ve azalan veya marjinal (küçük) bir olay olduğunu söylüyordu.¹² Fakat 22 Temmuz 2011 tarihinde ülkede gerçekleşen Müslüman ve çok kültürlülük karşıtı katliam Norveçli bir terörist tarafından işlendiğinden Müslümanlara yönelik zaten önceden varolan 11 Eylül kışkırtmaları ülkede çok çeşitli boyutlara evrilmiş ve bu durum Norveç Polis Teşkilatını, aşırı sağ anlayışın İslam ve Müslümanları düşman olarak nasıl gördüğünü anlamaya ve sorgulamaya itmiştir.

22 Temmuz Breivik katliamı Norveç için İslamofobi'nin artmasına kısa vadede doğrudan bir etkisi olmasa da uzun vadede Müslümanların sorun olarak konuşulduğu platforma dolaylı ve etkili bir malzeme olmuştur. Dolayısıyla Breivik hadisesi, neticede Breivik'in idealize ettiği Viking geçmişiyle örülü etnik Norveç'i kutsayan ve buna özlem duyan, kendini İskandinav olarak ama Avrupa kimliğinde bir medeniyet tasavvuru ile tanımlayan ve oryantalist bakış olarak Batı'nın Doğu'ya olan karşıtlığını "Avrupalılık" şeklinde bilinçaltından açığa çıkaran homojen bir Norveç hayalini Norveç toplumuna yeniden hatırlattı.

Aslında Batılılar için İslam'a olduğu kadar Müslümanlar içinde Batı'ya ilişkin olarak iflah olmaz ön yargılardan beslenen, suçlayıcı tanımlamalara her zaman rastlamak mümkündür. Bu tanımlamalar çoğunlukla değer yüklüdür ve sonuçta bütün bunlar ağır tarihsel miras ve zihinlere kazınmış kimi acı deneyimler üzerine inşa edilmiştir. Bu itibarla sorunlar çok yönlü ve çok katmanlıdır.¹³

Burada dikkat çekici bir husus olması bakımından Njai, Norveç'in kendini çoğunlukla sömürgeleştirilmiş bir millet olarak insan hakları savunucusu, barış ödülleri dağıtan kuzeyde küçük bir ülke olarak tasvir ettiğini ama Anderson'un bu imaja katılmadığını, aksine Norveç'in geçmişte Atlantik köle ticaretine olan katkısı kanıtlanmasına rağmen bunun ifade edilmediğini, tarihe pasif ve masum bir milletin geçmişi olarak bakıldığını belirtmektedir.¹⁴

Bruce Bawer ırkçılık anlamında Yahudi karşıtlığı bakımından Norveç'in uzun ve köklü bir tarihe sahip olduğundan bahseder. Norveç'in 19. yüzyıl Anayasası'nın dindar Lutheran çiftçilerince

¹² Lidia Puka & Kacper Rekawek "Consequences of the Terrorist Attacks in Norway for Norwegian Internal Security and Immigration Policies", *Bulletin, PISM*, 81 (2011), 298.

¹³ Necdet Subaşı, "Entegrasyon Politikalarında Yeni Arayışlar: Avrupa İslamı", Ed. Kadir Canatan *Avrupa'da İslam*, (İstanbul: Beyan yayınları, 2005), 45.

¹⁴ Njai, *Racism*, 1.

Yahudileri topraklarına girmekten yasakladığını ve Yahudilerin hafızalarına Norveç'in girişleri engellenmiş, uzak, kırsal, dağlı diyarı olarak yer ettiğini anlatır.¹⁵ Dolayısıyla Norveç için homojen ulus yapısıyla örülü geçmişinin, zenofobik anlamda aktif olan toplumun belli bir kesimine bir yakınlık ve hazır bulunuşluk kazandırdığını belirtmek gerekir.

Zenefobia açısından Eriksen, Norveç ekseninde “ırk” ya da “fenotip” ile ilgili halk tarafından yapılan tanımlamaların dönemsel olarak evrildiğini ifade etmektedir. Zira 1980’li yıllara kadar Norveç’te Avrupalı olmayan kimseleri tanımlamak için ‘utlending’ yani ‘yabancı’ kavramı kullanılmaktaydı. Fakat 1980’li yıllarla birlikte tanımlamalar yerini milliyeti ifade eden fenotip kavramlara bırakmıştır. Mesela Pakistan kökenli olan bir kimsenin “Pakistan kökenli” olarak tanımlanması gibi. Burada Eriksen’in asıl dikkat çektiği husus fenotip tanımlamaların Avrupalı olmayan bireyler için kullanılmasıdır. Dolayısıyla Norveç’te hem dinî bakımdan farklı olmak yönüyle İslamofobi ekseninde, hem de ten rengi bakımından fenotip tanımlamaya uygun olmak yönüyle zenefobi ekseninde ayrımcılığa maruz kalan kesim Müslümanlardır. Mesela ECRİ’nin raporuna göre Irak ve Somali’den göçenler ayrımcılıkla en çok karşılaşanlardır. Burada ilgi çekici olan husus İsveç ve Danimarka’dan gelen göçmenler ile Bosnalı göçmenlerin ayrımcılığa en az uğrayan kesim olmasıdır.¹⁶ Burada Bosnalıların bir Müslüman olarak ayrımcılığa en az uğrayanlar grubunda yer alması ten renklerinin Avrupalı ten rengi ile uyumlu olması ile ilgilidir. Eriksen, spor alanında başarılı olmuş siyahi göçmenlerin hemen Norveçliler arasında adeta “şerefli beyazlar” hâline geldiğini iddia etmektedir.¹⁷

Norveç’te yıllar içinde artan İslam eleştirisi, birçok Norveçlinin Müslüman varlığına karşı endişe duymasına neden oldu. Bazen bu endişeler- Müslümanlara Norveç kültürünün belirli standartlarına göre yaşamadıkları için çıkışma gibi- etnik milliyetçilik açısından dillendiriliyor. Bazen de bu endişeler, Müslümanların dini hoşgörü, cinsiyet eşitliği ve demokrasi gibi liberal değerleri kabul etmedeki isteksizliğini veya becerisini suçlayarak evrensel ya da çok kültürlülük açısından ifade ediliyor. Bu eleştiriler farklı şekilde temellendirilmesine rağmen Norveçliler ve genel olarak İskandinavlılar, dindar Müslümanların toplumun çoğunluğu tarafından kabul edilen görgü kurallarının dışında kalmaya devam ettiğinde hemfikirler ve bu yüzden bu tarz iddialar, İskandinavlı çoğunluk toplumları arasındaki ittifakı güçlendiriyor.¹⁸

---

¹⁵ Bawer, *Norway Embraces Islamist Tyranny*, 13.

¹⁶ ECRİ Annual Report: Growing Anti-immigrant Sentiment and Islamophobia were Among Key Trends in 2015, <https://www.coe.int/en/web/portal/-/ecri-annual-report-growing-anti-immigrant-sentiment-and-islamophobia-were-among-key-trends-in-2015>, Erişim tarihi:27.06.2020

¹⁷ Eriksen, *Commentary Xenophobic*, 206

¹⁸ Heiko Henkel, “The Political Anthropology of Scandinavia after July 22, 2011”, *American Anthropologist*, 114/2 (2012), 353.

Son yıllarda İslamofobi, zenofobi veya homojen kültür söylemi etrafında şekillenen fikirlerin işaret ettiği en önemli konu “kültürel ırkçılığın” bir dünya görüşü olarak genişlemesi, oluşturulması ve yayılmasının öteki olana atfedilen üzerinden şiddetli bir toplumsal ayrımı belirgin hâle getirmesidir. Maalesef ki bu kurgu mantık ve ideoloji, liberal demokrasinin alt yapısı içinde kabul edilmektedir. Norveç'te son zamanlarda ortaya çıkan radikal kültürel ırkçı gruplar “Biz göçmen karşıtı değil göçe karşı eleştireliz.” veya “Müslümanlara karşı değiliz. Sadece çok kültürcü ideolojiye karşıyız.” şeklindeki söylemlerle ırkçı bir dünya görüşünü legal bir yöntemle tanımlamakta, liberal demokrasinin argümanlarıyla söylem ve eylemlerini genişletmektedirler.

Norveç'te ırkçılığa büyük cezaların verilmesi, toplumda şiddete dayalı İslamofobik ya da zenofobik saldırıların olmasını frenleyen bir unsur. Fakat belki de bu husus -Norveç'te yasak olanın yapılamayışı- toplumu kültürel ırkçılık konusunda yeni söylem ve yöntemleri bulmaya -yukarıda da ifade ettiğimiz gibi- itmiş olabilir. Yani bu yapı bir yandan kendisini şiddet kullanmaktan uzakta tutarken diğer taraftan sosyal demokratları, solcuları, feministleri, çok kültürlülerin göçle ilgili kucaklayıcı politikalarını desteklemek suretiyle çok kültürlü toplumsal vizyonu savunarak güçlendirdikleri “Müslüman tehdidine” vurgu yapıyorlar. Dolayısıyla bu kıskacın içinde Müslüman gruplar hem yabancı işçi hem de Müslüman işçi olmak yönünden mağdur edilenlerdir. İslamofobi sorunu olmasa da göçmen işçi sınıfı, faydalı işçi olarak tanımlandığında da onu faydalı işçi olarak gören elit kesimin sömürücü ırkçılığına maruz kalmış olmaktadır. Çeşitliliğin artması ve göçmen nüfusun çoğalmasıyla, ötekiliğin Müslüman olana atfedilmesiyle yine Müslümanlar kültürel ırkçı partilerin ve seçmenlerinin dışlayan ırkçılığı ile karşı karşıya kaldılar. Modern kültürel ırkçılığın bu "uygar" versiyonunda tehdit, göçü durdurarak ve iadeyi hızlandırarak, şiddetten uzak durarak siyaset arenasında ve kamuoyunda yapılır vaziyettedir.¹⁹ Dolayısıyla yüzyıllar boyunca homojen kalmış bir milletin yoğun göçle karşılaşmasıyla -kriz sürecine girme belirtisi vermesi ile- her toplumun kriz anlarında bir öteki inşa etme becerisini (Norveç açısından da) hemen açığa itibarsızlaştırmak ve bir öteki ortaya koymak şeklinde açığa²⁰ çıkarması beklenen bir şeydir. Bu, öteki olmaya aday grubun seçilmesi kültürel ırkçılığın ideolojik kaynak ve kavramsal altyapı noktasında sıkıntı çekmemesine vesile olmuştur. Zira yeni süreçte din eğitiminde çeşitlilik kurgulansa da çok öteden beri okullardaki Hıristiyan ahlaki ve Batı hümanizmi vurgusu ve bu kodlara uygun bir yaklaşım toplumda kendi homojen topluluğunu ve ulusunu ayrıcalıklı görme anlayışında kayda değer bir etki oluşturmuştur diyebiliriz. Bu

¹⁹ Diana Mulinari - Anders Neergaard, “Violence, Racism, and the Political Arena: A Scandinavian Dilemma”, *Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 20/1, (2012),13.

²⁰ Garfinkel Harold, “Başarılı Bir İtibarsızlaştırma Töreninin Koşulları”, Der. Levent Ünsaldı, *Yabancı: Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik* (Ankara: Heretik Yayınları, 2016), 113.

durum genel itibarıyla Norveç'te öteki olarak kurgulanan göçmenlerin ve Müslüman göçmenlerin kamuoyunda ve medyada göçmenlerle ilgili varsayımlar üzerinden etnik ayrımcılığa maruz kalmasına, göçün arkasında ideolojik gizli İslamlaşma niyetlerinin aranmasına ve sorgulanmasına neden olmuştur. Müslümanların farklı olduğuna, Norveç kültür ve değerlerine uyum sağlayamadığına atıf yapılmak suretiyle Müslüman göçmenler uyuma yönelik çağrılara muhatap kılınmışlardır.

Müslüman karşıtlığı denince akla ilk gelen taraf, aşırı sağ siyasetçi ve politikacılarıdır. Onların toplumda kamuoyu oluşturma becerileri sayesinde iddiaları toplum tarafından benimsenmektedir. Holokost ve Vizyon Azınlıkları Araştırma Merkezinin hazırladığı "Norveç'te Yahudi ve Müslümanlara Karşı Tutumlar 2017" adlı son rapora ²¹ göre Norveçlilerin neredeyse yarısı Müslümanların "Müslümanlığı Norveç'te artırdıkları için çok fazla suçlu olduğuna" inanmaktadır. Aynı zamanda rapora göre her on kişiden dördü "Müslümanların Norveç kültürü için tehdit oluşturduğu" iddiasına olumlu yanıt verirken her on kişiden üçü "Müslümanların Avrupa'yı ele geçirmek istediği"ni ifade etmektedir. En çarpıcı husus ise ankete katılanların %10'u Müslümanlara yönelik taciz ve şiddetin haklı olabileceğine inandığını özellikle belirtmiştir.²²

Sonuç

Göç yoluyla sınırların belirsizleştiği bir ortamda homojen ve ulus devlet yapısından giderek çokkültürlü ve çok dinli bir topluma dönüşen Kuzey Avrupa ülkesi Norveç'te ABD ve Avrupa'dakine benzer ama daha az bir tonda 'çokkültürlülük', 'İslamofobi', 'İslam' ve 'Müslümanlar' konuları 11 Eylül 2001 sonrası süreçte tartışılmaya başlamıştır. Özellikle Norveç rekor seviyedeki gayri safi milli hâsıla oranı ile, ayrıca nüfusun az olması yönüyle yaşanılır bir ülke olarak dünyada tasvir edildiğinden Müslümanlardan duyulan rahatsızlıklar dikkatlerden kaçmış veya önemsizlenmiştir. Nihayet 22 Temmuz 2011 tarihinde meydana gelen ve yüze yakın kişinin katledildiği 'Breivik terör saldırısı' Norveç'i İslamofobi ekseninde en çok konuşulan ülke yapmıştır. Her ne kadar Breivik Norveçli insanları katliamında hedef alsada da katliama sebep olan saikleri işaret ettiği manifestosundaki ifade, görüş ve düşünceleri ışığında "İslam ve Müslümanlar" tekrar tartışma odağı olmuştur.

---

²¹ Hl-Senteret Report: Holdninger Til Joder og Muslimer I Norge 2017(Norveç'te Yahudi ve Müslümanlara Karşı Tutumlar 2017) Erişim 17.12.2019 https://www.hlsenteret.no/aktuelt/nyheter/2017/hl-rapport_29mai-web-%282%29.pdf

²² Dagbladet, "Fire av ti nordmenn mener muslimer utgjør en trussel mot norsk kultur (On Norveç'ten dördü Müslümanların Norveç kültürü için tehdit oluşturduğuna inanıyor)" Erişim 17.12.2019 <https://www.dagbladet.no/nyheter/fire-av-ti-nordmenn-mener-muslimer-utgjor-en-trussel-mot-norsk-kultur/68968548>

Bu noktada 'Breivik terör olayı' sonrası Norveç, Müslüman göçmenler aleyhine rahatsızlıkların daha açık dile getirildiği, Müslümanlara yönelik çokkültürlülük politikalarının daha rahat eleştirildiği bir duruma evrilmiş, belki de zaten varolan ama görünür olmayan rahatsızlıkların daha cüretkâr ele alınması durumu bu yolla zemin kazanmıştır.

Yıllar içerisinde çokkültürlülük karşıtı kesimler tarafından dillendirilen "gizli İslamlaşma", "Norveç'in İslamlaşması" tezleri medya ve kamusal alanda, entellüektel düzeyde tartışmaların yanında, gelişen internet ağları ile sosyal medya aracılığıyla İslam karşıtı yaklaşımların daha şiddetli ve öfkeli şekilde dile getirildiği grupları cazip hale getirmiştir. Bunun neticesi olarak en son 2019 yılında iki kez Kur-anı Kerimi yakma eylemi yapılırken Ağustos 2019'da Oslo Baeurumda Al-Noor camisine arefe günü İslam karşıtı bir Norveçli terörist tarafından silahlı saldırı yapıldı. Saldırgan ifadesinde 22 Temmuz 2011 yılında yine İslam ve çokkültürlülük karşıtı bir amaçla Norveç Çalışma Bakanlığı ve Ütoya adasında toplam 77 kişiyi katleden Norveç asıllı katil Anders Behring Breivik'i model aldığını deklare etti. Son yıllarda özellikle dünyada aşırı sağ söylemin İslam karşıtlığı perspektifinde siyaset yapmasıyla dünyadaki tüm İslam karşıtı gruplar daha aktif hale gelip eylemlerini ve örgütlenmelerini koordineli hale getirdiler. Özellikle artan şekilde, Norveç katili Anders Behring Breivik'in ırkçı ve İslam karşıtı kişi ve gruplarca fenomen ve rol model hale getirilmesi Norveç'te olduğu gibi dünyada da İslamofobinin endişe verici boyutlara geldiğini göstermesi bakımından önem taşıyor.

Kaynakça

- Canatan, Kadir, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*. İstanbul: EskiYeni Yayınları, 2000.
- Dagbladet, “Fire av ti nordmenn mener muslimer utgjør en trussel mot norsk kultur (On Norveçliden dördü Müslümanların Norveç kültürü için tehdit oluşturduğuna inanıyor)” Erişim 17.12.2019 <https://www.dagbladet.no/nyheter/fire-av-ti-nordmenn-mener-muslimer-utgjor-en-trussel-mot-norsk-kultur/68968548>
- Diana Mulinari & Anders Neergaard, “Violence, Racism, and the Political Arena: A Scandinavian Dilemma”, *Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, (20-1, March 2012).
- ECRI Annual report: Growing anti-immigrant sentiment and Islamophobia were among key trends in 2015, <https://www.coe.int/en/web/portal/-/ecri-annual-report-growing-anti-immigrant-sentiment-and-islamophobia-were-among-key-trends-in-2015>, Erişim tarihi 27.06.2020
- Ergül, Ergin, “İslamofobi Olgusu Bağlamında Terörle Mücadele Dili ve Politikaları”, *Türkiye Adalet Akademi Dergisi TAAD*. 6/22 Temmuz (2015).
- Evkuran, Mehmet, “İslamofobi: Kolektif Bir Korkunun Anatomisi”, *Bir Kimlik Politikası Olarak İslamofobi Sempozyumu*, Sivas Kemal İbn-İ Hümam Vakfı, (30 Nisan – 1 Mayıs 2010).
- Eriksen, Thomas Hylland, “Commentary Xenophobic Exclusion and the New Right in Norway”, *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 22, (2012).
- Harold, Garfinkel, “Başarılı Bir İtibarsızlaştırma Töreninin Koşulları”, Der. Levent Ünsaldı, *Yabancı: Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik*, (Ankara: Heretik Yayınları, 2016).
- Henkel, Heiko, “The Political Anthropology of Scandinavia after July 22, 2011”, *American Anthropologist*, 114/2 (2012).
- Hl-Senteret report: Holdninger Til Joder og Muslimer I Norge 2017 (Norveç’te Yahudi ve Müslümanlara Karşı Tutumlar 2017) Erişim 17.12.2019 https://www.hlsenteret.no/aktuelt/nyheter/2017/hl-rapport_29mai-web-%282%29.pdf
- Özcan Hıdır, “Anti-Semitizm ve Anti İslamizm: Benzerlikler ve Farklılıklar”, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm içinde*, ed. Kadir Canatan, Özcan Hıdır, (İstanbul: EskiYeni Yayınları, 2000).
- Kalın, İbrahim, *Ben, Öteki ve Ötesi*, İstanbul: İnsan Yayınları, 2019.
- Puka- Lidia, Rekawek, Kacper. “Consequences of the Terrorist Attacks in Norway for Norwegian Internal Security and Immigration Policies”, *Bulletin, PISM*, 81, (August 4, 2011).
- Report of the Runnymede Trust Commission on British Muslims and Islamophobia, “Islamophobia a Challenge for Us All” The Runnymede TruTrust, 1997, Erişim 20.11.2019

<https://www.runnymedetrust.org/companies/17/74/Islamophobia-A-Challenge-for-Us-All.html>

Report of the Runnymede Trust Commission on British Muslims and Islamophobia, "Islamophobia: Issues, Challenges and Action" The Runnymede Trust (2004). Erişim

20.11.2019 <https://www.runnymedetrust.org/projects-and-publications/pastprojects/commissionOnBritishMuslims/non-runnymede-follow-up.html>

Subaşı, Necdet, "Entegrasyon Politikalarında Yeni Arayışlar: Avrupa İslamı", Ed. Kadir Canatan *Avrupa'da İslam*, İstanbul: Beyan yayınları, 2005.